

Formacija kroz dezorijentaciju: preoblikovanje smanjenoga osobnog postignuća u indonezijskoj Crkvi

Yustinus Yustinus

 0009-0000-4096-817X

Sekolah Tinggi Teologi Bethel The Way, Jakarta

yustinus2011@gmail.com

UDK: 27-7:27-584:159.944.4(594)

Kategorija: Pregledni rad

<https://doi.org/10.32862/k1.20.1.5>

Zaprimljeno: ožujak 2026.

Sažetak

Ovaj se članak bavi suvremenim raspravama u praktičnoj teologiji o izgaranju crkvenih službenika tako što kritički preispituje pojam smanjenoga osobnog postignuća, jedne od ključnih dimenzija izgaranja koja označava trajni osjećaj smanjene djelotvornosti u službi, neadekvatnosti i gubitka smisla poziva. Prevladavajući modeli izgaranja tumače smanjeno osobno postignuće ponajprije kao pad profesionalne učinkovitosti unutar antropoloških pretpostavki usmjerenih na postignuće. Ova studija tvrdi da su takve pretpostavke teološki neusklađene s crkvenim pozivom te nedostatne za tumačenje službeničkog iskustva, osobito u kontekstima gdje su crkve u manjini. Primjenjujući konstruktivnu metodologiju praktične teologije, članak predlaže koncept formacije kroz dezorijentaciju kao normativni okvir koji smanjeno osobno postignuće preoblikuje kao dezorijentaciju poziva, a ne kao funkcionalni nedostatak. Integrirajući teologiju poziva, antropologiju imago Dei i duhovnost usmjerenu na križ, ovaj okvir preusmjerava diskurs o izgaranju s menadžerske obnove na ontološko usklađivanje identiteta službenika. Po-

Ovaj rad je dostupan u otvorenom pristupu sukladno s licencijom
Creative Commons Imenovanje 4.0 Međunarodna (CC BY 4.0).

lazeći od stvarnosti indonezijskih manjinskih crkava kao kritičkog primjera, članak donosi teološku antropologiju Globalnog juga koja izaziva dominantne zapadne paradigme i unapređuje doprinos praktične teologije pitanjima identiteta, legitimnosti i ustrajnosti u službi.

Ključne riječi: *formacija kroz dezorijentaciju; pastoralno izgaranje; smanjeno osobno postignuće; teologija poziva; indonezijska manjinska Crkva*

Uvod

Crkvena se služba teološki razumije kao sudjelovanje u *missio Dei* i kao izraz poslušnosti Božjem pozivu. U pavlovskoj tradiciji služba je nerazdvojiva od ustrajnosti usred patnje i slabosti, kako je to izraženo u 2 Korinćanima 6,3–10. To razumijevanje dodatno razvija Jürgen Moltmann (1993, 75–78), koji kršćansku službu tumači kao sudjelovanje u Kristovoj patnji, a ne kao težnju za vidljivim uspjehom. Moltmann (1993, 76) izričito kaže: „Zajedništvo s Kristom jest zajedništvo u njegovoj patnji“, čime smješta smisao službe ne u postignuće, nego u zajedništvo s raspetim Kristom. Iz te perspektive, smisao službe ne temelji se na produktivnosti ili uspjehu, nego na vjernosti oblikovanoj milošću i održavanoj kroz zajedništvo s Kristom.

U literaturi o izgaranju, *smanjeno osobno postignuće* (u daljnjem tekstu: SOP) označava oslabljen osjećaj kompetentnosti, učinkovitosti i smisla poziva u obavljanju profesionalnih odgovornosti. U klasičnom modelu izgaranja ono čini jednu od triju temeljnih dimenzija, uz emocionalnu iscrpljenost i depersonalizaciju (Maslach i Leiter 2016, 103–104; Osmer 2011, 2–4). U kontekstu službe, ovo se stanje može očitovati kao sve snažniji osjećaj da je služenje izgubilo svoj smisao i povezanost s pozivom. Stoga ovaj rad pristupa SOP-u ne samo kao psihološkom konstrukt, nego i kao interpretativnom okviru za promišljanje identiteta i poziva crkvenih službenika.

U suvremenoj praktičnoj teologiji izgaranje crkvenih službenika postalo je važno područje teološkog promišljanja (Osmer 2011, 3). Međutim, prevladavajući modeli izgaranja i dalje tumače SOP ponajprije kroz pretpostavke usmjerene na učinak, koje nisu u potpunosti usklađene s naravi crkvenog poziva (Maslach i Leiter 2016, 104). Ovaj se članak uključuje u tu raspravu time što koncept *formacije kroz dezorijentaciju* postavlja kao normativni okvir praktične teologije, preoblikujući SOP kao dezorijentaciju poziva kroz koju Božja milost iznova može oblikovati identitet crkvenih službenika.

Međutim, stvarnost crkvene službe u praksi često pokazuje drukčiju dinamiku. Složenost pastoralnih odgovornosti, institucionalna očekivanja i osobni zahtjevi

nerijetko stvaraju emocionalni pritisak i duhovni umor. Frederick, Thai i Dunbar (2021, 6–8) ističu da do izgaranja u službi dolazi kada se zahtjevi poziva odvoje od duhovne dubine i odnosa bliskosti s Bogom. Kako primjećuju, „izgaranje u službi usko je povezano s narušavanjem povezanosti između poziva i duhovnih praksi“ (Frederick, Thai i Dunbar 2021, 7). Takve okolnosti pokazuju da služba ostaje podložna dezorijentaciji poziva i duhovnoj fragmentaciji, čak i kada se izvana održava njezina stabilnost.

Jedna od značajnih manifestacija toga gubitka smisla jest SOP. U literaturi o izgaranju SOP je dio trodimenzionalnog modela koji su razvile Maslach i Jackson (1981, 101–102), a kasnije su ga doradili Maslach, Schaufeli i Leiter (2001, 399–401). U tom okviru SOP označava pad doživljene profesionalne učinkovitosti koji se razvija u uvjetima dugotrajnoga radnog stresa. Empirijska istraživanja potvrđuju važnost SOP-a u različitim profesijama. Studije provedene među medicinskim osobljem tijekom pandemije COVID-19 pokazuju da razine SOP-a mogu ostati povišene čak i kada je emocionalna iscrpljenost relativno umjerena (Zhang et al. 2020, 5–6). Slični nalazi u crkvenom kontekstu pokazuju da i crkveni službenici doživljavaju SOP kao posebnu i trajnu dimenziju izgaranja, što dodatno naglašava važnost ovog pojma u kontekstu crkvene službe (Gagola i Brek 2025, 60–62).

Istraživanja u Indoneziji dodatno potvrđuju relevantnost izgaranja i SOP-a u crkvenom kontekstu. Sianturi (2024, 74–77) pokazuje da neravnoteža između posla i privatnog života te slaba društvena podrška značajno pridonose izgaranju među pastorima crkve Gereja Batak Karo Protestan (GBKP), uključujući i dimenziju SOP-a. Visoki zahtjevi zajednice i ograničeni kapaciteti za upravljanje stresom dodatno pojačavaju duhovnu iscrpljenost (Setiabudi i Hidayati 2024, 1–15). Ti su pritisci dodatno pojačani činjenicom da je kršćanstvo u Indoneziji manjinska religija zbog čega se od službenika očekuje i određena reprezentativna uloga u pluralnom društvu. Posljedično, SOP kod indonezijskih crkvenih vođa ne odražava samo psihološko opterećenje, nego i društveno-religijske pritiske, što pokazuje da zapadni modeli koji se bave izgaranjem u organizacijama nisu u potpunosti primjenjivi u manjinskim crkvenim kontekstima.

Unatoč sve brojnijoj međunarodnoj literaturi o izgaranju crkvenih službenika, većina istraživanja i dalje tumači SOP ponajprije unutar psiholoških i organizacijskih okvira proizašlih iz modela izgaranja (Maslach i Jackson 1981, 101–102; Maslach, Schaufeli i Leiter 2001, 399–401). Iako ti pristupi pružaju neizostavne uvide u stres, suočavanje i institucionalne dinamike, njihov domet u kontekstu službe ostaje ograničen i nepotpun kada se odvoji od teološke antropologije i identiteta poziva. Umjesto da psihološke i teološke pristupe promatra kao međusobno isključive, ovaj rad predlaže dijaloški pristup u kojem psihologija osvjetljava iskustvene dimenzije izgaranja dok teologija tumači njegovo značenje u odnosu na poziv i crkvenu stvarnost službe (Osmer 2011,

3–4). Takva komplementarnost omogućuje cjelovitije razumijevanje SOP-a u službi kao istodobno rezultat psihološkog opterećenja i teološke dezorijentacije.

Ovaj rad ide korak dalje u teološkom preoblikovanju SOP-a tako što težište tumačenja premješta s psihološke neučinkovitosti na dezorijentaciju poziva, shvaćenu kao poremećaj u doživljaju vlastitog poziva, identiteta i smisla službe. Umjesto da SOP prvenstveno tumači kao smanjenu osobnu učinkovitost, članak tvrdi da on u kontekstu službe upućuje na pukotinu u identitetu utemeljenom na milosti, pri čemu se vrijednost službe više ne izvodi iz Božjeg poziva, već iz količine aktivnosti i brojeva. Povezujući teologiju *imago Dei*, duhovnost križa i crkveni poziv, predlaže se koncept *formacije kroz dezorijentaciju* kao konstruktivni okvir u kojem slom samorazumijevanja utemeljenog na postignuću postaje prostor za ponovno usklađivanje poziva utemeljenog na milosti.

Smješten u društveno-religijski kontekst crkvene službe u Indoneziji, gdje kršćani čine manjinu, ovaj rad doprinosi pastoralnoj teologiji nudeći teološko-ontološko preoblikovanje izgaranja koje nadilazi psihološku regulaciju i usmjerava se na obnovu identiteta. Razvijajući koncept *formacije kroz dezorijentaciju*, članak povezuje globalni diskurs o izgaranju s konkretnim crkvenim iskustvom indonezijskih službenika te predlaže kontekstualno utemeljen teološki okvir za očuvanje ustrajnosti u pozivu unatoč suvremenim izazovima.

Metodološki, ovaj rad polazi od konstruktivnog pristupa praktične teologije koji suvremena istraživanja o izgaranju dovodi u kritički dijalog s teološkom antropologijom i teologijom poziva. Rad ne donosi novo empirijsko istraživanje izgaranja, nego nudi teološku analizu SOP-a preispitujući dominantna psihološka tumačenja i njihove antropološke pretpostavke iz perspektive poziva i identiteta službenika utemeljenih na milosti. Kontekst indonezijske manjinske Crkve služi kao važan interpretativni primjer jer razotkriva ograničenja modela izgaranja usmjerenih na postignuće, nudeći teološko tumačenje SOP-a kao dezorijentaciju poziva, što zahtijeva obnovu identiteta službenika na razini samog bića, a ne tek na razini organizacijske ili upravljačke promjene.

1. Teološka dimenzija smanjenoga osobnog postignuća

Ova dinamika pokazuje da se vrednovanje službe ne može svesti na produktivnost jer je služba utemeljena na pozivu i relacijskom identitetu, a ne na institucionalnim rezultatima. Stoga SOP ne odražava samo funkcionalna ograničenja, nego i poremećaj u načinu na koji se poziv razumije, stvarajući nesklad između službenikova samorazumijevanja i identiteta oblikovanog postignućem (Maslach, Schaufeli i Leiter 2001, 399–401). Iako se u psihološkom smislu povezuje s padom učinkovitosti i motivacije, u pastoralnom smislu ono upućuje na dublji pomak identiteta – od odnosa s Kristom prema samorazumijevanju usmjerenom na postignuće (Maslach i Leiter 2016, 104–105). Kada milost više nije temelj

poziva, služba se sve više tumači kroz prizmu učinka i vanjskog vrednovanja. Posljedično, iscrpljenost ne proizlazi samo iz opsega rada, nego iz postupnog pomaka identiteta – od poziva utemeljenog na milosti prema legitimnosti utemeljenoj na postignuću. U tom okviru ovaj rad tumači SOP kao trenutak dezorijentacije poziva u kojem slom identiteta utemeljen na postignuću razotkriva krhkost samorazumijevanja izgrađenog na učinku. Takva dezorijentacija ne poništava poziv, nego otkriva njegov teološki temelj, razlikujući identitet utemeljen na milosti od vlastite vrijednosti oblikovane kroz logiku postignuća.

Iz šire teološke perspektive, SOP se može razumjeti i kao kriza poziva u svjetlu duhovnosti križa. Moltmann (1974, 20–22) naglašava da kršćanska služba svoj smisao nalazi u zajedništvu s Kristovom patnjom, a ne u svjetovnom uspjehu. Kako piše, „spoznati Boga znači sudjelovati u Božjoj patnji“ (Moltmann 1974, 21), čime patnja postaje mjesto teološke spoznaje, a ne znak neuspjeha. Slično tomu, Martin Luther – kako ga tumači Timothy J. Wengert (2019, 310–312) – ističe da se Bog ne spoznaje kroz snagu ili postignuće, nego kroz slabost i križ. U tom teološkom horizontu vrijedi da je „križ jedina naša teologija“ (Wengert 2019, 311), što znači da se Božja objava očituje upravo u patnji, a ne u uspjehu. U okviru takve križne teologije iskustva neuspjeha zadobivaju hermeneutičko, a ne samo evaluativno značenje. SOP se stoga može razumjeti kao mjesto na kojem se identitet službenika iznova oblikuje – pomičući se od postignuća prema sudjelovanju u Božjoj milosti.

Formacija kroz dezorijentaciju djeluje upravo na toj točki: označava teološki proces u kojem iskustva smanjenog postignuća prekidaju paradigme usmjerene na učinak te ponovno usmjeravaju službenike prema sudjelovanju u Kristu po uzoru na njegov križ, shvaćenom kao sudioništvo u njegovoj patnji, poniznosti i vjernoj poslušnosti. U tom smislu SOP ne predstavlja samo simptom izgaranja, nego i prijelomnu točku za obnovu poziva i duhovni rast. Ipak, SOP je oblikovan i unutarnjim dinamikama same službe, osobito perfekcionizmom koji se dodatno učvršćuje modelima kvantitativnog vrednovanja (Miner, Dowson i Sterland 2010, 170–172). Kada se uspjeh mjeri brojčanim pokazateljima poput posjećenosti ili širenja programa, poziv se prešutno redefinira kao identitet utemeljen na postignuću, čime se povećava rizik od izgaranja i produbljuje jaz između teološkog identiteta i legitimnosti temeljene na učinku (Hill i Curran 2016, 272–274). U manjinskim crkvenim kontekstima, poput onoga u Indoneziji, taj se jaz dodatno produbljuje jer službenici istodobno djeluju kao duhovni vođe i simbolični predstavnici vjerodostojnosti zajednice u pluralnom društvu, što još više pojačava mogućnost dezorijentacije poziva.

Unutar te napetosti teologija križa djeluje kao korektiv, preokrećući prevladavajuće kriterije uspjeha. Kroz paradoks križa Božja se snaga očituje u ljudskoj slabosti (2 Kor 12,9), čime se ograničenje ne promatra kao profesionalni neuspjeh, nego kao teološko mjesto milosti. U skladu s tim, *formacija kroz dezorijentaciju*

tumači prazninu koja se javlja u služenju kao prostor u kojem milost iznova oblikuje identitet izvan mjerljivih postignuća. Kada se SOP promatra kroz prizmu teologije križa, on postaje prilika za rast i promjenu, koji nečiji poziv vraća njegovu ontološkom utemeljenju – nasljedovanju Krista, a ne institucionalnoj potvrđi.

Pad osjećaja osobnog postignuća često proizlazi iz duhovnog slabljenja u kojem bogoslužne prakse i odnos s Bogom postaju rutinski, bez egzistencijalne dubine. King i Pong (2022, 765–767) ističu da, kada oslabi bliskost s Bogom, služba lako postaje administrativni rad koji iscrpljuje životnu energiju. Slično tomu, Upenieks (2023, 10–12) pokazuje da je povećano iskustvo duhovne dobrobiti među crkvenim službenicima pozitivno povezano i s plodnošću službe i s osobnim napretkom. Ove tvrdnje upućuju na to da je održiva služba ukorijenjena u duhovnoj dubini koja oblikuje identitet službenika. Duhovne discipline učvršćuju poziv u zajedništvu s Bogom, a ne u mjerljivom učinku. Kada to uporište oslabi, služba se pretvara u funkcionalnu rutinu, što narušava cjelovitost poziva i produbljuje SOP.

U logici *formacije kroz dezorijentaciju*, takvo duhovno slabljenje označava vidljivu razinu dubljeg poremećaja u identitetu. SOP ne proizlazi samo iz opterećenosti poslom, nego iz postupnog potiskivanja relacijskog shvaćanja poziva funkcionalnim održavanjem službe, pri čemu rutinska služba zamagljuje njezinu teološku dubinu (Upenieks i Eagle 2024, 90–92; Dunbar et al. 2020, 178–180). Dezorijentacija tako označava trenutak u kojem svakodnevna rutina razotkriva gubitak teološke dubine. Taj se poremećaj dodatno produbljuje u indonezijskom kontekstu manjinske Crkve, gdje službenici imaju i odgovornost da predstavljaju crkve u javnosti, pri čemu se vjerodostojnost neke crkvene zajednice mjeri njezinom vitalnošću (Edu 2025, 95–97). U takvim okolnostima identitet poziva postaje sve podložniji vrednovanju prema učinku, čime se dezorijentacija produbljuje i nadilazi razinu same osobne iscrpljenosti.

Nadalje, Sianturi (2024, 74–77) pokazuje da problem iscrpljenosti pastora među GBKP ne mora biti samo stvar pojedinca, već može proizlaziti i iz činjenice da crkvene organizacije imaju strukturne probleme: službenici su preopterećeni, imaju ograničene resursa, a od njih se puno očekuje. U kontekstu indonezijske kolektivističke kulture, višestruka očekivanja koja se postavljaju pred službenike – kao savjetnike, administratore i vođe zajednice – dodatno pojačavaju sukob svih tih uloga koje moraju obavljati. Gunawan (2024, 170–172) ističe da dugi sati službe i nedostatni institucionalni mehanizmi za podršku mentalnom zdravlju dodatno pogoršavaju to stanje. U tom smislu, SOP u indonezijskom kontekstu nastaje kao spoj unutarnjeg perfekcionizma i strukturnih pritisaka koje proizlaze iz manjinskog položaja tamošnjih kršćana, a ne samo iz individualne krhkosti. Takvo preklapanje ukazuje na to da zapadni modeli nošenja s problemom izgaranja, razvijeni u kontekstima većinskih crkava i organizacija, metodološki nisu dostatni za razumijevanje teoloških i reprezentativnih pritisaka karakterističnih za manjinske crkvene sredine.

Stoga teološka dimenzija SOP-a pokazuje da kriza osobnog postignuća nije tek psihološki simptom, nego borba oko duhovnog identiteta ukorijenjenog u teološkom razumijevanju poziva. Nastajuća praznina može se ponovno protumačiti kao prostor za obnovu duhovnosti križa i ponovno potvrđivanje identiteta službenika kao *imago Dei*. Dunbar et al. (2020, 179–181) ističu da je izgaranje crkvenih službenika usko povezano sa slabljenjem pastoralnog identiteta i svijesti o pozivu. Clarke, Spurr i Walker (2022, 602–604) dodatno pokazuju da otpornost među službenicima ne proizlazi iz odsutnosti pritiska, nego iz ustrajnosti i doživljene podrške zajednice. U cjelini, ovi nalazi potvrđuju tvrdnju da SOP ne odražava samo psihološku iscrpljenost, nego i teološku krizu identiteta koja zahtijeva duhovno i zajedničarsko preusmjerenje.

U skladu s tim, ovaj rad tvrdi da se oporavak od SOP-a ne može svesti samo na obnovu učinkovitosti službenika. Unutar teološke ontologije poziva dezorijentacija može imati pozitivan učinak na crkvene službenike jer milost Božja iznova definira legitimnost nečije službe odvojeno od identiteta koji se temelji na postignuću. *Formacija kroz dezorijentaciju* stoga preoblikuje SOP kao prag ponovnog usklađivanja poziva, gdje izgaranje nije samo problem koji treba „popraviti“ psihološki ili organizacijski, već kao prilika da identitet službenika iznova bude ukorijenjen u nasljedovanju Krista nošenjem svoga križa.

2. Teološke perspektive službe: poziv, identitet i duhovnost

Crkvena služba, iz teološke perspektive, ne može se svesti na religijsku aktivnost, nego se mora razumjeti kao sudjelovanje u Božjem pozivu i poslanju. Taj poziv zahtijeva vjernost, žrtvu i ustrajnost, što je vidljivo u Pavlovu svjedočanstvu u 2 Korinćanima 6, gdje je patnja sastavni dio apostolske službe. U skladu s tim, služba svoj smisao crpi iz zajedništva s Kristom, a ne iz izvanjske religijske rutine (Wright i Arterbury 2022, 6–8). Samushonga (2019, 70–72) također potvrđuje da autentična služba nadilazi profesionalne kategorije te je ukorijenjena u vjernom sudjelovanju u *missio Dei*. Kada se to uporište u pozivu zamijeni očekivanjima usmjerenima na učinak, počinju se stvarati uvjeti koji dovode do dezorijentacije poziva.

U tom okviru identitet službenika oblikuje svijest da je sav rad usmjeren prema Bogu kao središtu duhovnog života, a ne prema ljudskom priznanju. Kološanima 3,23–24 potvrđuje da se služba vrši kao svesrdno služenje Gospodinu. Prema Burlingu (2019, 490–492), takva usmjerenost oblikuje službu kao čin bogoslužja utemeljen na iskrenoj predanosti, a Snelgar, Renard i Shelton (2017, 250–252) naglašavaju da održiva služba proizlazi iz unutarnje duhovne motivacije. Predanost Bogu predstavlja teološki temelj otpornosti crkvenog službenika usred pritiska povezanih s pozivom.

Takva motivacija konkretno se očituje u duhovnosti službenika koja je obilježena poniznošću i samoodricanjem te oblikovana Kristovom *kenozom*. Istraživanje u kontekstu javanske kulture pokazuje da kenotička duhovnost poziva Crkvu da svoju pastoralnu pozornost usmjeri prema siromašnima i marginaliziranima (Kusumaningdyah i Panjaitan 2024, 332–335) te potiče promišljanje o njezinu antropološkom utemeljenju u *imago Dei*.

Služba je također antropološki utemeljena u *imago Dei*, što potvrđuje da se ljudski identitet stvara relacijski – pred Bogom, drugima i stvorenjem. Rabie-Boshoff i Buitendag (2021, 5–7) naglašavaju da slika Božja ne označava povlašteni status, nego sudioništvo u božanskom životu. Takvo razmišljanje poziva službenike da u svojoj praksi utjelove integritet i odgovornost. Kada se ovakvo utemeljenje potisne institucionalnim mjerilima, slabi dosljednost u življenju poziva i počinju se javljati uvjeti za SOP.

Taj relacijski identitet održava se duhovnim praksama koje poziv ukorjenjuju u zajedništvu s Bogom. Empirijska istraživanja pokazuju da prakticiranje duhovnih praksi izgrađuje snažnu kršćansku duhovnost (Ottovianus i Sukamto 2023, 215–218) te službenike osposobljava da se nose s pritiscima poziva bez da svoj identitet počnu temeljiti na postignuću (Yustinus 2025). U tom smislu duhovna formacija čuva cjelovitost i integritet službe, održavajući njezino utemeljenje u Božjoj milosti.

Integracija teologije *imago Dei* i zrele duhovnosti predstavlja odlučujući temelj identiteta crkvenog službenika. Tarigan (2024, 30–32) pokazuje da službenici koji sebe prepoznaju kao nositelje božanskog autoriteta iskazuju veću odgovornost prema svom pozivu, što upućuje na to da teološko samorazumijevanje oblikuje i motivaciju i praksu.

Uza sve to i duhovnost križa predstavlja bitnu dimenziju službeničkog identiteta. U kršćanskoj tradiciji patnja nije samo poteškoća koju treba izbjeći, nego iskustvo sudjelovanja u Kristovoj požrtvovnoj vjernosti i otkupiteljskoj ljubavi (López 2023, 42–45). Takvo iskustvo oblikuje kristoliki karakter i produbljuje zajedništvo s Bogom, ukorjenjujući službu u milosti, a ne u vidljivom uspjehu. Kada se to zamijeni vrednovanjem prema učinku, patnja se počinje tumačiti kao neuspjeh, a SOP se ne očituje samo kao smanjena produktivnost, nego kao narušavanje relacijskog identiteta *imago Dei*.

Ako se patnja promatra kroz Kristov križ, ona postaje sredstvo oblikovanja. Kristova žrtva na križu pruža normativni obrazac za službu, ukorjenjujući ju u poniznosti i ovisnosti o Božjoj milosti (Sinaga i Sihombing 2024, 6–8). U tom slučaju ograničenja se više ne tumače kao neuspjeh, nego kao prilike za ponovno usklađivanje poziva i dublje suobličenje Kristu. Na taj način patnja pridonosi sazrijevanju identiteta službenika.

Nadalje, ovakva perspektiva preoblikuje razumijevanje patnje kao procesa kroz koji se vjera pročišćuje. Tomlin (2020, 2–4) ističe da patnja otkriva otkupi-

teljsku perspektivu u kojoj Božje djelovanje nadilazi ljudske kriterije uspjeha. Za službenike koji proživljavaju SOP, takva perspektiva preoblikuje doživljeni neuspjeh u mjesto milosti, a ne negaciju poziva. Posljedično, identitet službenika ne održava se vidljivim postignućima, nego sudjelovanjem u Božjem djelovanju koje obnavlja poziv kroz slabost.

Kriza poziva, identiteta i duhovnosti jasno je vidljiva i u kontekstu crkvene službe u Indoneziji. Edu (2025, 92–95) pokazuje da službenici često doživljavaju sukob uloga između zahtjeva zajednice i obiteljskih odgovornosti, što narušava osjećaj osobnog postignuća i pojačava pritisak povezan s njihovim pozivom. Gunawan (2024, 168–170) dodatno ističe nerealna očekivanja, produženo radno vrijeme u službi i slabljenje duhovnog života kao važne čimbenike koji pridonose izgaranju. Ovi podaci upućuju na to da SOP u Indoneziji nastaje kao rezultat organizacijskih (institucionalnih) pritisaka i unutarnje duhovne krhkosti, nadilazeći isključivo psihološko objašnjenje. Stoga je potrebno pastoralno promišljanje utemeljeno na duhovnosti usmjerenoj na križ i teologiji *imago Dei* kako bi se odgovorilo na dezorijentaciju smisla službe. U tom okviru ovaj rad tumači SOP ne kao nespo-sobnost, nego kao teološki poremećaj u usklađenosti između poziva utemeljenog na milosti i institucionalnih očekivanja.

3. Praznina kao izraz dezorijentacije smisla službe

SOP se pojavljuje kada se služba svede na institucionalnu rutinu umjesto da se živi kao teološki poziv. Kako se gubi transcendentna usmjerenost, vrednovanje sve više ovisi o priznanju i mjerljivim rezultatima, što stvara egzistencijalnu napetost: vanjska se aktivnost nastavlja dok se unutarnji smisao postupno gubi. U takvom stanju SOP ne označava samo pad učinkovitosti, nego i prijelom u usklađenosti između poziva, identiteta i ustrajnosti u Božjem pozivu.

Fenomenološki gledano, ova se dezorijentacija očituje kao nejasnoća poziva, duhovna otupjelost, gubitak smisla službe te rastući osjećaj da pastoralno djelovanje više nije u skladu s Božjim pozivom (Upenieks i Eagle 2024, 88–90). Postaje vidljiva kada službenici nastavljaju obavljati crkvene dužnosti izvana dok iznutra doživljavaju distancu i sumnju u sebe. U pastoralnom kontekstu takva dezorijentacija traži svjesnu i sustavnu podršku – kroz duhovno vodstvo, mentorstvo i zajedničko razlučivanje – kako bi se to iskustvo protumačilo teološki, a ne samo psihološki (Frederick, Thai i Dunbar 2021, 7–9). Kroz takav proces, dezorijentacija može postati prekretnica prema ponovnom usklađivanju poziva.

Ova je dezorijentacija osobito izražena u kontekstima manjinskih crkava u Indoneziji, gdje očekivanja zajednice često nadilaze postojeću strukturnu podršku. U takvim okolnostima službenici doživljavaju gubitak smisla, pri čemu se njihov poziv i duhovni identitet razilaze sa stvarnošću njihove svakodnevne službe (Sianturi 2024, 74–77). Upenieks i Eagle (2024) pokazuju da su izraženije

duhovne borbe koje službenici doživljavaju povezane s većim rizikom od depresije i izgaranja, što ukazuje na to da dezorijentacija poziva ne samo da povećava psihološku ranjivost, nego i produbljuje krizu identiteta koja stoji u pozadini SOP-a.

Ova se kriza dodatno produbljuje kada pojačano izgaranje u službi potiče intenziviranje simptoma SOP-a (Adams et al. 2017, 160–164). Prekomjerna očekivanja, nagomilano radno opterećenje i ograničena društvena podrška nagrizaju duhovnu otpornost, pretvarajući opterećenje u krizu razumijevanja vlastitog poziva, a ne tek u umor. S druge strane, zdravi duhovni načini nošenja s poteškoćama i zajednička pastoralna podrška značajno ublažavaju depresiju i izgaranje među crkvenim službenicima (Upenieks i Eagle 2024, 93–95), što upućuju na to da prevencija SOP-a ne ovisi samo o upravljanju opterećenjem, nego i o jačanju vjerski utemeljenih načina suočavanja te crkvenih sustava podrške.

Rogers (2023, 1585–1588) također pokazuje da povišena razina pastoralne opterećenosti rađa nižom razinom duhovne dobrobiti, slabijim nošenjem sa stresom i manjim zadovoljstvom životom. Takvi rezultati upućuju na to da neadresirani SOP ne ubrzava samo psihološko pogoršanje, nego i destabilizaciju službeničkog identiteta. U tom okviru, očuvanje identiteta službenika zahtijeva i strukturne i duhovne resurse koji održavaju usklađenost između poziva i življenog iskustva.

Dezorijentacija smisla dodatno se produbljuje u kulturi službe koja legitimnost poistovjećuje s mjerljivim postignućima. Kako kvantitativni uspjeh postaje normativan, duhovno i relacijsko utemeljenje poziva biva potisnuto, što dovodi do iscrpljenosti umjesto otpornosti. Institucionalni pritisci koji zanemaruju dobrobit crkvenih službenika značajno povećavaju rizik od izgaranja (Adams et al. 2017, 162–165) što otkriva da očekivanja utemeljena na učinku narušavaju razumijevanje vlastitog poziva te produbljuju krizu identiteta.

Kada se služba primarno definira mjerljivim rezultatima, službenici usvajaju performativnu paradigmu koja potiskuje duhovni rast i relacijsku osjetljivost. Gagola i Brek (2025, 60–62) pokazuju da pretjerana usmjerenost na vanjska postignuća korelira sa smanjenim zadovoljstvom službom i pojačanim simptomima izgaranja. Ovi argumenti naglašavaju da se cjelovitost poziva ne može održati samo rezultatima, nego zahtijeva teološki okvir koji je utemeljen u duhovnoj dubini i vjernosti u odnosima.

Kao odgovor na ovu dezorijentaciju smisla, teološko promišljanje treba iznova potvrditi službu kao sudjelovanje u Božjem pozivu, a ne kao institucionalni učinak. Integracija duhovnog poziva i osobne dobrobiti postaje ključna za obnovu usklađenosti između identiteta i prakse. Strukturirano pastoralno praćenje i savjetovanje značajno jačaju sposobnost službenika da se nose s napetostima poziva (Gagola i Brek 2025, 62–64), čuvajući njihov identitet kroz ponovno usmjerenje na Krista i njegov poziv.

Osim promišljanja o pozivu, osjećaj praznine i ograničenja s kojima se službenici suočavaju, mogu se tumačiti kroz prizmu teologije patnje. Abaria (2021, 45–48) ističe da patnja i priznanje vlastite nemoći ne predstavljaju neuspjeh u službi, nego procese pročišćenja vjere kroz koje Božja milost iznova usmjerava poziv. U tom okviru SOP postaje ključni trenutak u kojem slabost razotkriva ovisnost o milosti i pokreće duhovnu obnovu.

Međutim, teologija patnje također mora adresirati strukturu i organizacijsku kulturu crkve. Očekivanja koja zajednica ima od crkvenog službenika i ograničena institucionalna podrška pojačavaju izgaranje među crkvenim vođama (Setiabudi i Hidayati 2024, 3–5), što zahtijeva povezivanje duhovne formacije s institucionalnom odgovornošću. Bez te integracije postoji opasnost da se SOP pogrešno protumači kao osobna krhkost umjesto kao poremećaj koji proizlazi iz širih crkvenih okolnosti.

Stoga obnova smisla službe kroz teologiju patnje pruža cjelovit odgovor na SOP. Patnja se ne promatra kao negacija učinkovitosti, nego kao sastavni dio crkvenog poziva koja pomaže ponovo usmjeriti službu prema ovisnosti o Božjoj milosti, kroz koju se obnavljaju duhovni identitet i otpornost.

4. Duhovna obnova u službi

Kao što je već prethodno istaknuto, suvremena služba često funkcionira unutar očekivanja utemeljenih na učinku, koja institucionalni uspjeh poistovjećuju s legitimnošću poziva (Maslach, Schaufeli i Leiter 2001, 400–402). Takva paradigma pojačava psihološko opterećenje dok istodobno zamagljuje teološko utemeljenje službe u milosti, a ne u mjerljivim rezultatima. U okviru *formacije kroz dezorijentaciju*, ovaj rad stoga razumije duhovnu obnovu ne kao tehniku upravljanja izgaranjem, nego kao ponovno utemeljenje službeničkog identiteta u milosti koje je moguće nakon što službenik prestane vrednovati sebe i svoju službu na temelju učinka u službi.

Kada je služba ukorijenjena u milosti, njezina legitimnost proizlazi iz odnosa s Kristom, a ne iz mjerljivih postignuća. McClanahan (2018, 35–38), oslanjajući se na Tima Kellera, naglašava da ustrajne prakse molitve i meditacije nad Pismom izgrađuju duhovnu otpornost i štite od službeničkog umora. U tom okviru obnova slijedi dezorijentaciju jer milost iznova definira legitimnost poziva i obnavlja usklađenost između identiteta i poziva.

U indonezijskom kontekstu duhovna obnova zahtijeva strukturirano zajedničko pastoralno praćenje, a ne samo individualnu refleksiju. Empirijski podaci pokazuju da trajna duhovna i emocionalna podrška ublažava SOP i ponovno usmjerava predanost pozivu (Setiabudi i Hidayati 2024, 4–6). Na taj se način iden-

titet službenika ponovno oblikuje unutar zajedničkih odnosa, a ne u izolaciji, gdje zajednička odgovornost učvršćuje službenikov poziv.

Duhovna obnova zahtijeva i preoblikovanje duhovne formacije utemeljene na koherentnom teološkom razumijevanju. Kao zajednica vjere, Crkva snosi odgovornost za njegovanje formacije usmjerene na milost koja oblikuje i službenike i vjernike. Wolfeich (2000, 10–12) naglašava da duhovnost mora biti integrirana u konkretan život, a empirijski podaci dodatno pokazuju da sustavno i namjerno planiranje duhovne formacije značajno jača rast zajednice i otpornost službenika (Siswanto 2024, 360–363). Ovi uvidi upućuju na to da obnova stoga treba biti strukturirana i kontekstualno oblikovana kako bi podržavala službu, a ne bila samo njezin dodatak.

Duhovna obnova također mora biti smještena i unutar kontekstualnoga teološkog promišljanja. Mulia (2010, 195–198), naglašava povezanost teološkog promišljanja i duhovne prakse kao ključnu za oblikovanje karaktera crkvene službe u Indoneziji. Takva integracija omogućuje službenicima da očuvaju koherentnost poziva usred suvremenih pritisaka, ukorjenjujući identitet u duhovnosti koja je kontekstualno posredovana.

Implikacije duhovne obnove nadilaze individualnu formaciju i zahvaćaju strukturni život Crkve. Učinkovito duhovno vodstvo počiva na koherentnom teološkom temelju koji se utjelovljuje u životu zajednice (Luther et al. 2023, 66–68). Obnova se stoga treba razumjeti kao crkveni proces u kojem se službenici i zajednice zajedno oblikuju u zajedničkom pozivu. Integracija osobne formacije i institucionalne odgovornosti tako postaje ključna za očuvanje cjelovitosti službe i otpornosti Crkve.

U širem teološkom okviru, duhovna obnova u službi povezuje duhovni identitet, duhovnost križa i novo razumijevanje uspjeha. Identitet utemeljen u *imago Dei* smješta službu u poziv da se Božji karakter očituje u konkretnoj praksi (Sipahutar et al. 2024, 160–163). Duhovnost križa pak smješta patnju u vjerno sudjelovanje u Kristu, a ne u manjkavost službe (Nouwen i Dean 1981, 25–27). Sukladno tomu, uspjeh u službi više se ne mjeri postignućima, nego ustrajnom vjernošću Božjem pozivu i preobrazbenim životom Crkve.

Stoga se duhovna obnova ne smije shvatiti samo kao odgovor na psihološke pritiske povezane sa SOP-om, nego kao teološko preusmjerenje službeničkog identiteta i poziva. Integracija milosti, disciplinirane duhovne formacije, kontekstualnoga teološkog promišljanja i crkvenih struktura podrške stabilizira službu izvan logike vrednovanja prema učinku. U tom okviru obnova postaje konstruktivni horizont formacije kroz dezorijentaciju, u kojem se identitet poziva iznova usklađuje milošću, a ne obnavlja pukim upravljačkim korekcijama.

5. Implikacije za praktičnu teologiju i pastoralnu praksu

Tumačenje SOP-a kao dezorijentacije poziva, a ne kao profesionalnog manjka, nosi važne implikacije za praktičnu teologiju i pastoralnu praksu. U suvremenoj praktičnoj teologiji pastoralni odgovori na izgaranje često su usmjereni na otpornost, strategije suočavanja i funkcionalni oporavak (Osmer 2011, 3–5). Iako takvi pristupi imaju praktičnu vrijednost, postoji opasnost da zasjene dublja pitanja službeničkog identiteta i poziva kada profesionalna učinkovitost postane glavno mjerilo vrednovanja. Preoblikovanje SOP-a kao dezorijentacije poziva usmjerava pastoralno praćenje s obnove učinka na teološko razlučivanje identiteta, poziva i legitimnosti utemeljene na milosti.

Ovo preusmjerenje dovodi u pitanje crkvenu kulturu koja prešutno poistovjećuje vjernost u službi s mjerljivim rezultatima. Empirijska istraživanja pokazuju da očekivanja usmjerena na učinak i perfekcionističke kulture službe značajno pojačavaju izgaranje i narušavaju koherentnost poziva (Hill i Curran 2016, 272–275). Praktična teologija stoga je pozvana preuzeti kritičku ulogu, propitujući institucionalna mjerila koja nenamjerno internaliziraju produktivnost kao teološku normu. Istodobno, takav kritički teološki pristup treba ostati u konstruktivnom dijalogu s istraživanjima o psihološkom izgaranju, osobito u područjima procjene stresa, razvoja otpornosti i pastoralnih intervencija u području mentalnog zdravlja (Adams et al. 2017, 162), kako bi se teološki i psihološki uvidi međusobno nadopunjavali u skrbi za službenike. Takva kritika ne ukida odgovornost, nego poziva na teološko preoblikovanje pojma uspjeha, utemeljenog na vjernosti, relacijskoj cjelovitosti i ustrajnosti u pozivu.

Formacija kroz dezorijentaciju dodatno preoblikuje razumijevanje patnje i ograničenje procesa koji pridonose oblikovanju, a ne kao patoloških poremećaja. U okviru duhovnosti križa slabost se ne promatra kao neuspjeh, nego kao mjesto sudjelovanja u životu koji nam Krist daruje (Wengert 2019, 310–312). Time praktična teologija dobiva važan konceptualni resurs za kritičko propitivanje diskursa otpornosti koji naglašavaju samoupravljanje, a zanemaruju oblikujuću ulogu ovisnosti o milosti. U toj perspektivi pastoralna skrb i duhovno vodstvo djeluju kao teološke prakse koje prate službenike kroz razdoblja dezorijentacije, a ne služe tek kao reakcija na pad učinkovitosti.

Formaciju kroz dezorijentaciju potrebno je pretočiti i u konkretne crkvene i institucionalne prakse. U teološkom obrazovanju taj se okvir može primijeniti kroz kurikulume koji kao ključne elemente uključuju: mentorsko praćenje, teološko samopropitivanje i duhovno usmjeravanje (Clarke, Spurr i Walker 2022, 603–606). U pastoralnoj praksi potrebno je razvijati strukturirano praćenje kroz mentorstvo, vršnjačku podršku i duhovno utemeljeno savjetovanje kako bi se

pomoglo službenicima prepoznati pukotine u identitetu prije nego prerastu u trajno izgaranje (Adams et al. 2017, 162–165). Na institucionalnoj razini crkve bi trebale uspostaviti načine vrednovanja koji prednost daju usklađenosti s pozivom i duhovnoj dubini, a ne brojčanim rezultatima, čime se teološki uvidi pretvaraju u održivu praksu.

Iako ovaj okvir proizlazi iz konteksta manjinskih crkava u Indoneziji, njegove implikacije nadilaze taj kontekst. Istraživanja u različitim sredinama pokazuju da institucionalni pritisci, vrednovanje prema brojčanim pokazateljima i preopterećenost ulogama redovito dovode do izgaranja i krize identiteta među službenicima (Dunbar i dr. 2020, 178–181). Indonezijski kontekst stoga služi kao dijagnostička perspektiva za razumijevanje globalnih obrazaca dezorijentacije poziva. *Formacija kroz dezorijentaciju* nudi prenosiv interpretativni okvir za tumačenje izgaranja službenika kao teološkog poremećaja u pozivu, a ne kao manjka profesionalne sposobnosti.

Zaključak

Ovo istraživanje donosi teološko-ontološko preoblikovanje koncepta smanjenoga osobnog postignuća u crkvenoj službi. Rezultati pokazuju da SOP u tom kontekstu nije tek psihološki problem unutar teorije izgaranja, nego poremećaj identiteta poziva utemeljenog na milosti, koji je osobito izražen u kontekstu manjinske Crkve u Indoneziji. Razvijajući koncept *formacije kroz dezorijentaciju* kao konstruktivni teološki okvir, ovaj rad SOP ne tumači kao funkcionalni pad, nego kao priliku za obnovu poziva. Oslonjen na teologiju poziva, *imago Dei* i duhovnost križa, ovaj okvir dovodi u pitanje paradigme usmjerene na učinak, kako u teorijama izgaranja u organizacijama tako i u suvremenoj crkvenoj praksi.

Ovim integrativnim pristupom rad doprinosi globalnom istraživanju izgaranja među crkvenim službenicima nudeći prepoznatljivu indonezijsku teološku antropologiju, istodobno produbljujući angažman pastoralne teologije s pitanjima identiteta i poziva. U praktičnom smislu ovaj okvir ima implikacije za različite crkvene aktere. Za teološke seminare to znači potrebu integriranja duhovne formacije u cjelokupni kurikulum, umjesto njezina tretiranja kao dodatka akademskoj teologiji, kako bi službenički identitet bio ukorijenjen u milosti prije suočavanja s performativnim pritiscima. Za denominacije to podrazumijeva uspostavljanje trajnih programa pastoralnog praćenja koji nadilaze krizne intervencije i usmjeravaju se na kontinuirano njegovanje poziva, stvarajući sigurne prostore u kojima službenici mogu bez straha govoriti o vlastitoj dezorijentaciji u službi. To se konkretno može ostvariti kroz formalne mentorske programe, povremene razgovore o pozivu, susrete službenika za zajedničko promišljanje te institucionalne politike koje uključuju duhovnu dobrobit u vrednovanje službe i trajno obrazovanje.

Za lokalne crkve ovaj okvir potiče preispitivanje evaluacijskih modela usmjerenih na učinak koji poistovjećuju brojčani rast s vjernošću te potiče razvoj oblika odgovornosti koji uzimaju u obzir duhovnu dubinu i cjelovitost poziva. Na osobnoj razini, on pruža službenicima teološki jezik za razumijevanje SOP-a ne kao osobnog neuspjeha, nego kao mogućeg mjesta djelovanja milosti, oslobađajući ih od pritiska stalne produktivnosti. Prepoznajući SOP kao formativni trenutak, a ne kao konačni pad, lokalne crkve mogu poticati službeničke identitete koji se obnavljaju i održavaju Božjom milošću.

Na razini lokalnih crkava ovaj okvir potiče preispitivanje načina vrednovanja koji se temelje na učinku i izjednačuju brojčani rast s vjernošću te umjesto toga usmjerava prema oblicima odgovornosti koji uvažavaju duhovnu dubinu i cjelovitost službeničkog poziva. Na osobnoj razini službenicima nudi teološki jezik kojim mogu SOP razumjeti ne kao osobni neuspjeh, nego kao prostor milosti, koji ih oslobađa stalnog pritiska produktivnosti. Prepoznajući SOP kao priliku za rast i promjenu, a ne kao neposredni neuspjeh, lokalne crkve mogu poticati razvoj identiteta službenika koji se obnavljaju i održavaju Božjom milošću.

Ovaj konceptualni okvir otvara prostor za daljnja empirijska istraživanja o tome kako službenici u Indoneziji doživljavaju dezorijentaciju poziva u različitim denominacijskim i regionalnim kontekstima. Buduća istraživanja mogla bi uključiti i usporedbe između manjinskih i većinskih kršćanskih okruženja kako bi se vidjelo koliko je taj koncept primjenjiv i u drugim kontekstima.

Popis literature

- Abaria, Dominic. 2021. „Combating Ministry Burnout by Honoring Human Limitations“. DMin diss., George Fox University. <https://digitalcommons.georgefox.edu/dmin>.
- Adams, Christopher J., Holly Hough, Rae Jean Proeschold-Bell, Jia Yao, i Melanie Kolkin. 2017. „Clergy Burnout: A Comparison Study with Other Helping Professions.“ *Pastoral Psychology* 66, br. 2: 147–175. <https://doi.org/10.1007/S11089-016-0722-4>.
- Br Sinaga, Rut Yesika, i Warseto Freddy Sihombing. 2024. „Teologi Salib dan Makna Pengorbanan Yesus Bagi Guru Pendidikan Agama Kristen Masa Kini.“ *Jurnal Teologi Cultivation* 8, br. 1: 1–14. <https://doi.org/10.46965/jtc.v7i2.2400>.
- Burling, Hugh. 2019. „Do We Owe God Worship?“ *Religious Studies* 55, br. 4: 487–502. <https://doi.org/10.1017/S0034412518000136>.
- Clarke, Margaret, Shelley Spurr, i Keith Walker. 2022. „The Well-Being and Resilience of Canadian Christian Clergy.“ *Pastoral Psychology* 71, br. 5: 597–613. <https://doi.org/10.1007/S11089-022-01023-1>.

- Dunbar, Scott, Thomas Frederick, Yvonne Thai, i John Gill. 2020. „Calling, Caring, and Connecting: Burnout in Christian Ministry“. *Mental Health, Religion & Culture* 23, br. 2: 173–186. <https://doi.org/10.1080/13674676.2020.1744548>.
- Edu, Ferdinand. 2025. „Mengabdikan Tanpa Mengorbankan: Upaya Membangun Keseimbangan Ideal Pelayanan Pastoral dan Keluarga Bagi Pendeta“. *Diegesis: Jurnal Teologi* 10, br. 1: 87–102. <https://doi.org/10.46933/DGS.VO-L10I187-102>.
- Frederick, Thomas V., Yvonne Thai, i Scott Dunbar. 2021. „Coping with Pastoral Burnout Using Christian Contemplative Practices“. *Religions* 12, br. 6. <https://doi.org/10.3390/REL12060378>.
- Gagola, Patricia, i Yohan Brek. 2025. „Pendampingan Pastoral Konseling pada Pelayan Gereja dalam Mengatasi Burnout“. *Tentiuro* 1, br. 2: 56–65. <https://doi.org/10.70420/TENTIURO.V1I2.100>.
- Gunawan, Agung. 2024. „Pendekatan Yesus dalam Mengatasi Kejenuhan Pelayanan: Studi Teologis dan Praktis untuk Hamba Tuhan Masa Kini“. *Saint Paul's Review* 4, br. 2: 165–180. <https://doi.org/10.56194/spr.v4i2.76>.
- Hill, Andrew P., i Thomas Curran. 2016. „Multidimensional Perfectionism and Burnout“. *Personality and Social Psychology Review* 20, br. 3: 269–288. <https://doi.org/10.1177/1088868315596286>.
- King, Nigel, i Hok-Ko Pong. 2022. „The Correlation between Spiritual Well-Being and Burnout of Teachers“. *Religions* 13, br. 8: 760. <https://doi.org/10.3390/REL13080760>.
- Kusumaningdyah, Dwi Ratna, i Firman Panjaitan. 2024. „Spiritualitas Kenosis: Tantangan dan Tuntutan untuk Mewujudkan Gereja Kaum Miskin di Tengah Budaya Jawa“. *Fidei* 7, br. 2: 326–345. <https://doi.org/10.34081/fidei.v7i2.599>.
- López, Antonio. 2023. „Transforming Suffering into Redemptive Love: Reflections on the Holy Spirit's Role in Christ's Sacrifice“. *Communio* 50, br. 1: 37–54. <https://doi.org/10.1353/cmm.2023.a933342>.
- Luther, Henry, et al. 2023. „The Pastor's Role in Effectively Managing the Congregation's Potential: A Case Study in GKII Gracia Sintan“. *Evangelikal* 7, br. 1: 63–71. <https://doi.org/10.46445/EJTI.V7I1.620>.
- Maslach, Christina, i Michael P. Leiter. 2016. „Understanding the Burnout Experience: Recent Research and Its Implications for Psychiatry“. *World Psychiatry* 15, br. 2: 103–111. <https://doi.org/10.1002/wps.20311>.
- Maslach, Christina, i Susan E. Jackson. 1981. „The Measurement of Experienced Burnout“. *Journal of Organizational Behavior* 2, br. 2: 99–113. <https://doi.org/10.1002/job.4030020205>.

- Maslach, Christina, Wilmar B. Schaufeli, i Michael P. Leiter. 2001. „Job Burnout“. *Annual Review of Psychology* 52: 397–422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>.
- McClanahan, Jamie. 2018. „Pastoral Self-Care: Developing a Burnout-Resistant Approach to Life and Ministry“. Liberty University School of Divinity.
- Miner, Maureen H., Martin Dowson, i Sam Sterland. 2010. „Ministry Orientation and Ministry Outcomes: Evaluation of a New Multidimensional Model of Clergy Burnout and Job Satisfaction“. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 83, br. 1: 167–188. <https://doi.org/10.1348/096317909X414214>.
- Moltmann, Jürgen. 1993. *The Church in the Power of the Spirit*. Minneapolis: Fortress Press.
- Moltmann, Jürgen. 1974. „The Crucified God“. *Theology Today* 31, br. 1: 18–26. <https://doi.org/10.1177/004057367403100102>.
- Mulia, Hendra G. 2010. „Formasi Spiritual Martin Luther dan Perwujudannya dalam Gereja-Gereja Injili di Indonesia“. *Veritas* 11, br. 2: 187–205. <https://doi.org/10.36421/VERITAS.V11I2.232>.
- Nouwen, Henri J. M., i R. Dean. 1981. *The Way of the Heart*. New York: Ballantine Books.
- Osmer, Richard R. 2011. „Practical Theology: A Current International Perspective“. *HTS Teologiese Studies / Theological Studies* 67, br. 2. <https://doi.org/10.4102/hts.v67i2.1058>.
- Otto, Ottovianus, i Sukanto. 2023. „Pembentukan Spiritualitas Kristen melalui Latihan Rohani Personal dalam Konteks Saat Ini“. *Jurnal Luxnos* 9, br. 2: 210–224. <https://doi.org/10.47304/JL.V9I2.350>.
- Rabie-Boshoff, Annelien C., i Johan Buitendag. 2021. „Imago Dei: We Are but Dust and Shadow“. *HTS Teologiese Studies / Theological Studies* 77, br. 3. <https://doi.org/10.4102/HTS.V77I3.6766>.
- Rogers, R. C. 2023. „Examining the Relationship of Clergy Distress, Spiritual Well-Being, Stress Management and Irritation to Life Satisfaction among Black Pastors in the USA“. *Journal of Religion and Health* 62, br. 3: 1578–1596. <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01715-1>.
- Samushonga, Hartness M. 2019. „A Theological Reflection of Bivocational Pastoral Ministry: A Personal Reflective Account of a Decade of Bivocational Ministry Practice Experience“. *Practical Theology* 12, br. 1: 66–80. <https://doi.org/10.1080/1756073X.2019.1575040>.
- Setiabudi, Hengki Irawan, i Ermin Hidayati. 2024. „Dari Stres Menuju Pencerahan: Manajemen Stres dan Burnout Pemimpin Rohani dalam Pelayanan Gereja“. *Eunoia* 1, br. 1.

- Sianturi, Josep. 2024. „Pengaruh *Work Life Balance* dan Dukungan Sosial terhadap *Burnout* pada Pendeta GBKP“. Undergraduate thesis, Universitas Medan Area. <https://repositori.uma.ac.id/handle/123456789/26510>
- Sipahutar, Antonius P., et al. 2024. „Keluhuran Martabat Manusia sebagai *Imago Dei*: Pandangan Teologi Gereja Katolik“. *Jurnal Magistra* 2, br. 4: 153–170. <https://doi.org/10.62200/MAGISTRA.V2I4.187>.
- Siswanto, Anton. 2024. „Relasi Formasi Spiritual dan Pertumbuhan Rohani“. *Te Deum* 13, br. 2: 351–370. <https://doi.org/10.51828/TD.V13I2.393>.
- Snelgar, Robin John, Michelle Renard, i Stacy Shelton. 2017. „Preventing Compassion Fatigue amongst Pastors: The Influence of Spiritual Intelligence and Intrinsic Motivation“. *Journal of Psychology and Theology* 45, br. 4: 247–260. <https://doi.org/10.1177/009164711704500401>.
- Tarigan, Karel Benridho. 2024. „Sang Gambar Otoritas Ilahi: Pelayanan yang Bertanggung Jawab dengan Lensa Vocation Dei dan Imitatio Christi“. *Immanuel* 5, br. 1: 27–39.
- Tomlin, Graham. 2020. „The Theology of the Cross: Subversive Theology for a Postmodern World?“. *The Gospel Coalition* 23, br. 1.
- Upeniaks, Laura. 2023. „Spiritually Well, Mentally Well?“. *Journal of Religion and Health* 62, br. 4: 1–30. <https://doi.org/10.1007/S10943-023-01822-7>.
- Upeniaks, Laura, i David E. Eagle. 2024. „Divine Struggles among Those Doing God’s Work“. *Sociology of Religion* 85, br. 1: 83–111. <https://doi.org/10.1093/SOCREL/SRAD014>.
- Wengert, Timothy J. 2019. „‘Peace, Peace ... Cross, Cross’“. *Lutheran Quarterly* 33, br. 3: 304–323. <https://doi.org/10.1353/LUT.2019.0076>.
- Wolfteich, Claire. 2000. „Graceful Work: Practical Theological Study of Spirituality“. *Horizons* 27, br. 1: 7–21. <https://doi.org/10.1017/S0360966900020776>.
- Wright, J. Lenore, i Andrew E. Arterbury. 2022. „Personal Jesus: Reflections on God’s Call“. *Religions* 13, br. 11: 1095. <https://doi.org/10.3390/REL13111095>.
- Yustinus. 2025. „Pemulihan Elia sebagai Model Teologis-Psikologis bagi Intervensi Depresi pada Remaja“. *Ritornera* 5, br. 2: 185–198. <https://doi.org/10.54403/RJTPI.V5I2.138>.
- Zhang, Yuxia, et al. 2020. „Stress, Burnout, and Coping Strategies of Frontline Nurses during the COVID-19 Epidemic in Wuhan and Shanghai, China“. *Frontiers in Psychiatry* 11: 565520.

Yustinus Yustinus

Formation Through Disorientation: Reframing Reduced Personal Accomplishment in the Indonesian Church

Abstract

This article intervenes in contemporary practical theological discourse on clergy burnout by critically reexamining the category of Reduced Personal Accomplishment (RPA), a core dimension of burnout that refers to a sustained sense of diminished ministerial effectiveness, inadequacy, and loss of vocational meaning. Dominant burnout frameworks interpret RPA primarily as diminished professional efficacy, grounded in performance-oriented anthropological assumptions. This study argues that such assumptions are theologically misaligned with ecclesial vocation and insufficient for interpreting ministerial experience, particularly in contexts marked by pressures, such as those where churches exist as religious minorities. Employing constructive practical theological methodology, the article proposes Formation Through Disorientation as a normative framework that reconfigures RPA as vocational disorientation rather than functional deficit. Integrating vocation theology, *imago Dei* anthropology, and cruciform spirituality, the framework reorients burnout discourse from managerial restoration toward ontological realignment of ministerial identity. Drawing on Indonesian minority church realities as a critical case, the article contributes a Global South theological anthropology that challenges dominant Western paradigms and advances practical theology's engagement with identity, legitimacy, and perseverance in ministry.